

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF ARTISTIC AND CONSTRUCTIVE ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT OF PREPARATION OF THE FUTURE TUTOR

Статтю присвячено аналізу психолого-педагогічних передумов становлення творчої художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку. Відзначено, що творча художньо-конструктивна діяльність є своєрідним комплексом особистісних та інтелектуальних особливостей дитини. Уточнено, що дії, застосовані вихованцем в інших творчих умовах, спонукають генерувати оригінальні ідеї, активізують пошук нешаблонного вирішення проблемних ситуацій; дітям дошкільного віку притаманна природня чуттєвість до творчого, прекрасного, а художньо-естетичні засоби спонукають їх до активної діяльності. Особлива увага викладачів закладу вищої педагогічної освіти повинна бути спрямована на аналіз здобувачами освіти передумов становлення творчої художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку задля удосконалення психолого-педагогічного аспекту підготовки майбутнього вихователя в означеному аспекті. При цьому слід ураховувати особливості процесів творчого розвитку дошкільників, внаслідок яких відбуваються якісні зміни у і пізнавальній діяльності дітей. Виявлено, що розкриття психологічних закономірностей художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку, необхідно розглянути структуру функціонування перцептивних дій, оскільки їхню основу складають: мета сприймання в наданих конкретних умовах; засоби побудови та розпізнавання дитиною конкретних образів об'єктів; операції (раціональні способи обстеження предметів), способи застосування дитиною засобів здійснення перцептивних дій задля виявлення зовнішніх ознак предмету під час сприймання. З'ясовано, що усвідомлення й засвоєння дошкільником практичних дій, зорових і тактильних образів у процесі художньо-конструктивної діяльності спонукає його поєднувати нові образи предметів з набутим досвідом, закріплює його в уяві, надає більшій чіткості й динамічності сприйнятому матеріалу, що є передумовою формування творчої активності дитини.

Ключові слова: художньо-конструктивна діяльність, заклад вищої освіти, підготовка майбутніх вихователів, діти дошкільного

віку, ігрова діяльність, творчий розвиток, творча діяльність.

The article is devoted to the analysis of psychological and pedagogical prerequisites for the formation of creative artistic and constructive activity of preschool children. It is noted that creative artistic and constructive activity is a kind of complex of personal and intellectual characteristics of the child. It is clarified that the actions applied by the teacher in other creative conditions are inducing to generate original ideas, to activate the search for a non-cleaned solution to problematic situations. It should be noted that preschool children have a natural sensitivity to creative, beautiful, and artistic and aesthetic means encourage them to be active. Particular attention of teachers of the institution of higher pedagogical education should be focused on the analysis of the recipients of education of the prerequisites for the formation of creative artistic and constructive activity of preschool children in order to improve the psychological and pedagogical aspect of the preparation of the future tutor in the designated aspect. At the same time it is necessary to take into account the peculiarities of the processes of creative development of preschoolers, which result in qualitative changes in and cognitive activity of children.

It is revealed that the disclosure of psychological patterns of artistic and constructive activity of preschool children, it is necessary to consider the structure of functioning of perceptual actions, since their basis is: the purpose of perception in the specific conditions provided in specific conditions; means of building and recognizing the child specific images of objects; Operations (rational methods of examination of objects), ways of using the child's means of performing perceptual actions to identify the external features of the subject during perception. It has been found that awareness and assimilation of practical actions, visual and tactile images in the process of artistic and constructive activity encourages him to combine new images of objects with the acquired experience, consolidates it in imagination, gives more clarity and dynamism of perceived material, which is a prerequisite. activity of the child.

Key words: artistic and constructive activity, higher education institution, preparation of future educators, preschool children, game activity, creative development, creative activity.

УДК 377: 37.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.25>

Борин Г.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та спеціальної освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Творча художньо-конструктивна діяльність є своєрідним комплексом особистісних та інтелектуальних особливостей дитини. Дії, застосовані вихованцем в інших творчих умовах, спонукають генерувати оригінальні ідеї, активізують пошук нешаблонного вирішення проблемних ситуацій. Слід зазначити, що дітям дошкільного віку

притаманна природня чуттєвість, близькість до творчого, прекрасного, а художньо-естетичні засоби спонукають їх до активної художньо-конструктивної діяльності. На відміну від завдань репродуктивного характеру, творчість дитини дошкільного віку має бути спрямованою на новизну та оригінальність дій, що виявляється у створенні інших, нових комбінацій із раніше невідомих їй способів комбінування на основі отриманих знань та умінь. Означене

зумовлює окреслення напрямів удосконалення підготовки майбутніх вихователів до керівництва творчою художньо-конструктивною діяльністю дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальновідомо, що у дошкільному віці спостерігається максимальний темп формування задатків, що обумовлює весь подальший розвиток організму дитини. Особливостям творчого розвитку дітей дошкільного віку присвячено праці учені С. Архіпової, І. Грицюк, Т. Комарової, А. Микуліної, Т. Молнар, В. Моляко, В. Роменця, О. Терещенко, Н. Сакуліної та ін. Творчий розвиток дошкільників засобами образотворчої діяльності висвітлено у дослідженнях І. Білої, Н. Ветлугіної, В. Котляра, І. Листопад, Т. Сухорукової тощо. Згідно міркувань учених, сучасні діти сприймають лише ту інформацію, яку подано у цікавій, яскравій формі. Характерними особливостями їхнього світосприйняття є оптимізм, наполегливість у досягненні мети, віра в ідеали. В. Єремєєва і Т. Хрізман з цього приводу зазначають, що позитивні емоції, які відчують діти, сприяють «залученню асоціативних структур мозку в психічну діяльність» [1, с. 16]. Саме вони задіяні задля розвитку мислення, пам'яті, є запорукою успішного навчання, повноцінного розвитку особистості. Учені наголошують, що саме наша «думка про дитину, наші оцінки можуть щодня здійснювати великий емоційний вплив, надавати емоційного забарвлення всьому життю дитини... негативні тони затримують розвиток. Їм потрібний позитивний настрій, позитивне підкріплення своєї діяльності з боку дорослих!» [1, с. 16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Доволі часто творча художньо-конструктивна діяльність дітей може мати стихійний характер, а може і взагалі згаснути без своєчасного підкріплення дорослими чи за відсутності в її оточенні належного морально-психологічного клімату. Тому майбутнім педагогам слід бути готовими до поступового переходу дошкільника від репродуктивного характеру художньо-конструктивної діяльності до репродуктивно-творчої, а надалі – і до реалізації її творчого аспекту, що забезпечуватиме єдність усіх компонентів творчої художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку. Важливим є й емоційна забарвленість художньо-конструктивної діяльності. В ній дошкільник вільно використовує різні матеріали, створює оригінальні образи. Емоційну насиченість забезпечує в'язок художнього конструювання з повсякденним життям дитини, а також з іншими дотичними видами діяльності (ігровою, театралізованою).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У дослідженні проаналізуємо передумови становлення творчої художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку задля удосконалення психолого-педагогічного аспекту

підготовки майбутнього вихователя в означеному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Задля окреслення передумов становлення художньо-конструктивної діяльності та гри дітей дошкільного віку будемо послуговуватись працями учених І. Барбашова, В. Давидова, А. Запорожця, В. Зеньківського, С. Максименко, Н. Михайленко, В. Роменця, М. Савченко, Т. Хорунжого та ін.

Наші спостереження за дітьми дошкільного віку свідчать про те, що з усіх видів діяльності їм найбільше подобається гра, надалі художньо-продуктивна діяльність (образотворче мистецтво, художнє конструювання), мультфільми. Художньо-конструктивна діяльність дітей дошкільного віку тісно пов'язана із грою. Проаналізуємо це детальніше.

За міркувань І. Білої, залучення дітей до творчої конструкторської діяльності відбувається через гру, а на усіх етапах конструкторської діяльності (зародження задуму, практична його реалізація), присутній компонент творчої діяльності – творча задача [2, с. 56]. Професор В. Зеньківський радив звернути увагу на зв'язок гри з роботою уяви. Він акцентував на тому, що творча активність дітей у грі *спрямована на реальність*, констатуючи, що дитина за допомогою фантазії «доповнює і перетворює реальність... а об'єкт гри є поєднанням реального й уявного. Дитина легко варіює роботу фантазії стосовно певного ігрового об'єкта, що дає їх своєрідне «почуття влади над предметом гри» [3, с. 292]. Граючись, творчо конструюючи, вихованець розвиває бажання випробувати на конкретному об'єкті свої сили, прокладаючи собі шлях до вільної та творчої активності. В такий спосіб, ігри формують у душі дитини «нову перспективу творчості, створюють нові стимули до активності, зумовлюють прилив енергії і завдяки цьому є чималим чинником розвитку» [3, с. 292]. Учений В. Зеньківський у праці «Психологія дитинства» зазначає, що проблема гри дітей набула в розвитку нашого розуміння дитинства особливо важливого значення... Дитя, граючись, чудово вирішує завдання розвитку і вправлення фізичних і психічних сил, а водночас воно стоїть поза всякої небезпеки, якою могла б загрожувати пряма взаємодія з природою» [4, с. 47]. В. Зеньківський стверджував, що гра є «центральним чинником у житті дитини і має великий вплив на всі сторони її психічного життя, зокрема й на дитячий інтелект. Однак функція гри полягає зовсім не у пізнанні навколишньої дійсності – хоча вона частково слугує й цьому, – а в тому, щоб надати активності дитини такої форми, за якої, не відходячи від реальності, можна послабити пряму взаємодію з нею шляхом активізації роботи фантазії» [3, с. 292]. Психічним коренем гри дітей дошкільного віку є емоційна сфера, в якій дитина шукає розв'язання своїх запитів і завдань.

Художньо-конструктивна діяльність дітей бере початок із предметної дії (в основному це перший рік життя) – дитина будує з кубиків вежу, разом з дорослим грає в «муляра», будує стіни будинку. У цих випадках конструювання виступає конкретно метою діяльності. Відтак предметна діяльність – гра є формою вияву свідомості дитини в цей конкретний період її розвитку. Згодом з'являється прив'язаність до світу речей. Малюк просить (криком чи звуками, рухом тіла, рук), вимагає від дорослого предмет, який уже сприйнятий ним, проявляючи водночас перше емоційне визначення якості конкретної іграшки (предмета). Згодом дитина зможе виділяти провідні властивості цього предмета, звертає увагу на співвідношення між предметами; починає класифікувати їх як предмети, на які спрямовано дію та знаряддя. Цілком природно, що тіло дитини виступає чутливим знаряддям дії і є водночас одним із предметів впливу, який наблизений до органів чуття малюка. Дитина вичає, розглядає передусім свої пальчики – частини тіла – і пізнає певні власні дотикові відчуття. Слід пам'ятати, що якщо дорослі різко забирають у дитини предмет її своєрідного захоплення, то глибоко неприємно вражають дитину, не підозрюючи цього. Через відсутність стійкої пам'яті у дитини цього віку один предмет можна легко замінити іншим, не завдавши шкоди малюку.

Наступний етап – переддії. Він з'являється на етапі предметної, своєрідної переддії (орієнтовно у 2 – 2,5 місяці) – малюк поступово переходить від недовільних дій до довірливих, здійснюючи спроби дотягнутись до предмета рукою, вступає в контакт з ним, намагаючись втримати вкладену у руку іграшку. Дитина поступово починає контролювати рецепторами ока довірливі рухи рук, які спрямовано до об'єкта. Згодом появляється комплексне (зорове, дотикове, слухове) сприймання предмета; удосконалюються сенсорні ознаки (моторна та сенсорна сторони сприймання). Дитина починає усвідомлювати предмети, на які спрямовано дію і лише трішки, меншою мірою предметні дії. Згодом вона по чергово бере в руки предмети, починає об'єднувати їх у нескладній дії, застосовуючи два предмети водночас. Засвоює найпростіші властивості предметів світу: його можна наблизити чи віддалити від себе; він падає (зникає), якщо його випустити з руки; подає звук, дзвенить, якщо по ньому ударити. Якщо такі ефекти викликають приємні відчуття, дитина знову повторює свої дії, захоплюючись рухом та результатом руху. Психіка збагачується пам'яттю, уявленнями та очікуванням результату дії.

Етап співвідносної дії полягає в тому, що дитина починає маніпулювати водночас двома предметами, по різному використовує функції обох рук: одна з них стає провідною, інша допомагає, підносячи чи ж підтримуючи предмет. Звертає увагу на мовлення дорослих, що супроводжують показ

предметно-ігрови дій, полегшучи сприймання дії дитині задля її подальшого відтворення. На етапі функціональної дії вихованець прагне відтворити уже відомі дії на інших предметах, робить перші узагальнення, переносить конкретні властивості знайомих предметів на схожі до них предмети (наприклад, намагається встромили паличку в усі отвори; підкидає все підряд: іграшку, м'яч, хустинку та ін.), в одній і тій ж дії комбінує знайомі і не знайомі об'єкти. Згодом виникають наслідувальні дії із іграшками та предметами вжитку (годування ляльки). Тепер дитина відтворює призначення предметів у дії, порівнює предмети за їх функціональним призначенням. Виникають більш складніші процеси мислення. В такий спосіб вихованець першого року життя досліджує прості і узагальнені фізичні властивості предметів. На другому році життя малюки активно маніпулюють з предметами (кубиками, коробами, пірамідками), починають використовувати у власних іграх будівельні матеріали, предмети, що рухаються (машини, самокати, літаки).

Генетичні витоки творчої гри закладено саме у предметно маніпулятивній діяльності раннього віку. Розвивається символічна діяльність інтелекту, функціональність предмета залежить від того значення, якого йому надає сама дитина. Поява здатності вводити предмет в ігрову дію свідчить про те, що уявно-реальний світ дитини домінує над предметно-реальним, а творча уява стає основою творчого розвитку малюка [4]. Дії з іграшками для дитини передбачають свободу дій, оскільки не містять фіксованого результату чи чітко визначеної мети. Дії з іншими предметами (лопатка, горняк, ложка) потребують фіксованих способів дії, а предметно-практичну діяльність спрямовано на чіткий результат і вона регулюється цим результатом.

Відтак на другому році життя дитина починає відмежовувати гру від предметно-практичних дій, поступово засвоює ігрове призначення предметів (викладає з дощочок доріжку, годує ляльку, укладає спати). Дії із «справжніми» предметами діти згодом переносять на іграшки. Такі ігри називають процесуальними, оскільки зміст таких ігор полягає у власне самому процесі дії. Особливості такої гри полягають у одноманітності, «одноактності»; ігрові дії є копіюванням дій дорослих; формально дитина вже грається, проте ця гра ще не справжня [5, с. 197-199].

На третьому році життя структура ігрових дій дитини ускладнюється: від непов'язаних між собою, одноактних ігрових дій, до гри, яка складається із послідовності ігрових дій (наслідувальної гри). Основним засобом для створення дитиною ігрового образу є власне іграшка, з якою вона виконує ігрові дії.

Після 3-х років дитина починає використовувати символічні ігрові заміщення, що відкриває

чималий простір для розвитку її фантазії, вона починає діяти в уявній, мислительній ситуації, надаючи предметам не властиві їм імена і функції (олівець стає термометром, літаком, кубики складовими певної страви, хустинка – прапорцем, парусом човна тощо). В такий спосіб предмети, яких йому не вистачає в грі – претворює на інші. Ці ігрові заміни називають символічними.

Головною умовою заміни однієї іграшки іншою є не зовнішня схожість, а можливість визначенням діяти з нею. При цьому фізичні властивості предметів дещо обмежують можливості дітей, у напрямі здійснення дії з ними. Відтак зовнішня схожість під час використання предметів може впливати на їх ігрове використання як предметів-замінників. Отож між предметом-замінником та його прямим реальним призначенням покладено дію, яка поєднує зв'язок між реальним та уявним предметом, що має неабияке значення для художньо-конструктивної діяльності дошкільника в подальшому, оскільки бажаний результат, який дитина досягатиме шляхом художнього конструювання, на початковому етапі, міститься лише в її уяві. Кінцеву мету буде досягнуто шляхом поступових цілеспрямованих конкретно-перетворювальних дій.

Слід зауважити, що гра у цьому віці не є суто символічною чи розумовою діяльністю, проте вона завжди пов'язана із особистісними інтересами, переживаннями та емоціями дитини. Психологічний зміст використання вихованцем предметів-замінників полягає у своєрідному переносі їхнього реального призначення та відповідного способу дій із ними з одного предмета на інший (в такий спосіб дитина знаходить спосіб дібрати для себе те, чого їй не вистачає в реальності). Це стає можливим завдяки появі у її свідомості дитини здатності узагальнювати функції предметів (досвід дій з одними предметами переносить на досвід дій з іншими предметами, своєрідно експериментуючи з ними).

Загальновідомо, що дитяча гра (як і художньо-конструктивна діяльність) сама по собі не виникає, а потребує цілеспрямованого керівництва дорослих (старших дітей). Підтвердженням цьому слугують міркування А. Запорожця, В. Давидова, Н. Михайленко, які зазначають, що ігрова діяльність не видумується самою дитиною, а засвоюється нею внаслідок наслідування дій дорослих, який знайомить малюка із способами ігрових дій, що і є передумовою розвитку ігрової творчості дитини у подальшому [6, с. 78].

Діти, із якими ніколи не гралась з раннього віку, не спроможні винайти ігрові заміщення, зімпролізувати уявні чи реальну ігрову ситуацію. Відтак розвиток гри потребуватиме не лише природних здібностей дитини, а й відповідної взаємодії із дорослими. При цьому слід наголосити, що гра не зводиться до засвоєння дитиною певних умінь та

навичок і є самостійною творчою діяльністю. На відміну від предметних дій, ігрові дії не потребують стандартних способів дій, тому можуть вільно засвоюватись дитиною. Проте навчати гри з раннього віку необхідно. Реалізація цієї мети можлива лише в процесі спільної гри дитини з дорослим, який саме передає їй способи заміщення одних предметів іншими.

Впродовж дошкільного дитинства вихованець оволодіває наступними рівнями гри: рівень ігрових дій, за яких дитина здійснює дії, що спрямовані на уявне перетворення предметів, що оточують дитину (за допомогою предметів-замінників); рівень рольової взаємодії, за якої вихованець вступає в певний рольовий діалог із іншими дітьми; рівень сюжету, за якого гра розгортається навколо придуманих дитиною подій і явищ [7 с. 41].

У 4-5-річному віці дитина через слово та дію засвоює різноманітні форми об'єктів природи, прагне до прояву творчості у процесі предметно-просторової та художньої діяльності. Розвиток сприймання дитини передбачає процес формування перцептивних дій (своєрідний саморегулюючий процес пошуку, переробки інформації, який детерміновано завданням живої системи та володіє механізмом зворотного зв'язку). У результаті здійснення таких дій формуються «перцептивні моделі об'єктів», відповідно до завдань предметної діяльності. Відтак перцептивні дії походять від практичних, оскільки саме практична діяльність спонукає дитину орієнтуватися у предметній ситуації. Перцептивні дії, відповідно до своєї нейрофізіологічної природи (за міркувань О. Хорунжого), є безперервними кільцевими рефлексорними актами. Нервові імпульси, шляхом збудження рецепторних зон відповідних клітин головного мозку, передаються органам чуття. Внаслідок певної обробки, відповідні імпульси повертаються до рецепторів, активізуючи моторні зони шляхом зміни їхніх функціональних станів [8].

Учені засвідчують, що відчуття є джерелом образів сприймання. До складу його аналізаторів входить широке коло різних перцептивних дій [9, с. 141–148]. Проте серед усіх сенсорних систем організму дитини – зір, слух та дотик – є предметом аналізу у царині художньо-конструктивної діяльності. Основу зорових перцептивних дій є діяльність зорового аналізатора, який зорієнтовано на відбиття коливань електромагнітних хвиль різної довжини. Його основними функціями є: ахроматичний (усі відтінки сірого, неколірний), хроматичний (усі кольори спектру) зір; просторове бачення (форми, розміру, рельєфу) предметів; просторові відношення частин предметів чи виробів дітей (пропорції частин деталей) тощо.

Підґрунтям дотикових перцептивних дій є контакт механічних подразників з тілом: тиснення на шкіру та як результат – її реакція. Через дотик

дитина розпізнає різні фізико-механічні властивості предметів: твердість, м'якість, міцність, пластичність, гнучкість, шорсткість, гладкість, пружність, вологість; просторові ознаки предметів: об'єм, величину, форму, особливості розміщення в просторі.

Для розкриття психологічних закономірностей художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку, необхідно розглянути структуру функціонування перцептивних дій. За міркувань І. Барбашової, їхню основу складають: мета сприймання в наданих конкретних умовах; засоби побудови та розпізнавання дитиною конкретних образів об'єктів; операції (раціональні способи обстеження предметів), способи застосування дитиною засобів здійснення перцептивних дій задля виявлення зовнішніх ознак предмету під час сприймання [10, с. 117].

Виокремлюють розпізнавальні і ознайомлювальні перцептивні дії. Сутність розпізнавальної дії зосереджено на сприйнятті відомого образу. Такі образи називають сенсорними еталонами (виробленими суспільством впродовж багатьох сторіч і засвоювані кожною людиною як нормативні зразки властивостей і відношень предметів – геометричні форми, кольори спектру, просторові відношення, еталони величини тощо). Ознайомлювальну дію спрямовано, відповідно, на формування цілісного образу предмета.

У старшому дошкільному віці формуються найпростіші узагальнені способи побудови образу: поєднання різних технік виконання роботи, навички просторового розміщення елементів, інтеграція різних видів мистецтв тощо [11]. Безпосередньому процесу конструювання (створення виробів) передуює етап задуму [12]. Дитина спочатку уявляє, обдумує спосіб виконання, а потім уже творить. Мобілізуючи розумі процеси, художньо-конструктивна діяльність прискорює розвиток просторового мислення, образного бачення, розвиває розумові здібності, спостережливість дітей, відчуття гармонії [13]. Вона ґрунтується на основі таких розумових операцій, як порівняння, аналіз і синтез, узагальнення. Усвідомлення й засвоєння дошкільником практичних дій, зорових і тактильних образів у процесі художньо-конструктивної діяльності спонукає його поєднувати нові образи предметів з набутим досвідом, закріплює його в уяві, надає більшої чіткості й динамічності сприйняттю матеріалу, що є передумовою формування творчої активності дитини.

Висновки. Відтак здобувачам освіти слід усвідомити, що дошкільний вік – це особливий період розвитку органів і систем дитячого організму і перш за все функцій головного мозку. Доведено, що функції кори головного мозку не фіксовані спадково, вони розвиваються в результаті взаємодії організму з оточуючим середовищем.

Художньо-конструктивна діяльність дає можливість дитині утвердитися у власних силах, самореалізуватись, отримати визнання серед тих людей власного оточення, для яких вона виготовляла конкретний виріб. Урахування майбутніми вихователями передумов становлення творчої художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку у процесі їхньої професійної підготовки, сприятиме якіснішому удосконаленню рівня готовності здобувачів освіти до проведення занять з образотворчої діяльності та художньої праці у закладі дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єремеева В. Хлопчики та дівчатка: два різних світи. Київ: Редакція загальнопедагогічних газет. 2003. 112 с.
2. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. посібн. / Від упорядників, вступні нариси та упорядкування. З.Н. Борисової. Київ.: Вища школа, 2004. 511с.
3. Біла І.М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенік, 2014. 137 с.
4. Роменець В.А. Психологія творчості: навчальний посібник. Київ.: Либідь, 2001. 288с.
5. Смирнова Е. О. Детская психология: учеб. для вузов. Москва: Дрофа, 2008. 336 с.
6. Михайленко Н.Я. Організація сюжетної гри в дитячому садку: посібник для вихователя. Москва: ГНОМ і Д, 2000. 96 с.
7. Менджеріцька Д.В. Вихователю про дитячу гру: посібник для вихователів дитячого садка. Москва: Просвещение, 1982. 128 с.
8. Хорунжий В.І. Практикум в навчальних майстернях з методикою трудового навчання. Тернопіль: СМП Астон, 2003. 220 с.
9. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 272 с.
10. Барбашова І. Науково-психологічні засади підготовки майбутніх учителів до сенсорного розвитку молодших школярів Траєкторія розвитку життєвих перспектив особистості в умовах сучасного освітнього простору : Збірник матеріалів Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції (Бердянський державний педагогічний університет, 30 листопада 2021 року) / За заг. ред. доц. Т. Малихіної. Бердянськ: БДПУ, 2021. 261 с.
11. Борин Г.В. Педагогічні умови організації художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку в умовах ЗДО. Молодь і ринок, 2021. № 9 (125), с. 37-42.
12. Борин Г. Професійна підготовка студентів до художньо-конструктивної діяльності з дітьми дошкільного віку засобами педагогічної практики. Академічні студії. Серія «Педагогіка», 2021. № 3, с. 181-186.
13. Борин Г. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до творчої художньо-конструктивної діяльності з дітьми дошкільного віку. Науковий журнал: Освітній простір України, 2019. № 14. с. 57-63.